

УДК 37.017: 871.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2023.2.8>

Швець В. В.

кандидат психологічних наук, здобувач вищої освіти ступеня доктора наук
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

e-mail: vlada90@meta.ua

ORCID ID: 0000-0001-7384-2039

ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті здійснено аналіз дослідження творчості Т. Шевченка, сформувано припущення звернення поета до давніх знань єдності світу та визначення ролі людини залежно від її віри. Вивчено звернення до теми сирітства у творчості Т. Шевченка як соціального фактора зниження рівня соціального благополуччя населення.

Метою статті є висвітлення глибини біблійних канонів, що лягли в основу світоглядного бачення творчості Тараса Шевченка, та висвітлюють норми соціальної просвіти молоді. Завдання – виявити ключові позиції соціального впливу на молодь як інструменту просвіти та духовного виховання. Методами дослідження, що лягли в основу статті, стали системний та теоретичний (аналіз та синтез результатів досліджень з цього питання).

Здійснено висновки, що роль соціального та духовного проповідника Т. Шевченка у системі формування цінностей соціальної взаємодії є об'єктом для розвідок соціальних студій. Більшість поетичних послань містять у собі приховану історію краю та на рівні з Біблією формують неписану історію становлення людства. «Кобзар» Т. Шевченка та Святе Письмо стають духовною скарбницею оселі та потужною зброєю у вихованні молоді, незамінним інструментом у роботі фахівців соціальної сфери. Подальших досліджень у контексті формування принципів збереження ментального благополуччя та духовних цінностей молоді в період воєнних конфліктів заслуговують поезії історичного спрямування митця.

Ключові слова: ментальне здоров'я, молодь, виховання, історія, соціальна робота, духовний розвиток, благополуччя.

Постановка проблеми. Одним із важливих аспектів виховного спрямування молоді є духовний розвиток через комплексну систему допомоги сім'ям і дітям; зовнішньоекономічне і міжнародне співробітництво; якісна підготовка кадрів. Від активного втручання держави у врегулювання такої функції залежить добробут та процвітання нації. Якщо розглядати питання соціального добробуту населення на державотворчому рівні, то маємо поєднання законодавчої, виконавчої, судової влади, що через діяльність президента формує норми добробуту. Якщо розглядати питання із позиції норми та моралі, то можемо прослідкувати вплив сімейної, духовної, соціальної влади, які формують економічний добробут населення. Для реалізації соціальної політики та комунікації на належному рівні між державними нормами та духовними цінностями необхідною є наявність провід-

ника-педагога як представника кожного соціального класу. Яскравим представником такого проповідника норм моралі та закону є Тарас Григорович Шевченко.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження творчості Т. Шевченка має різні вектори. Так, Г. Конончук [12] у дослідженні наводить змістовий аналіз праць Т. Шевченка, згідно з яким видно, що епістолярну спадщину досліджували такі науковці, як Л. Башманівська, Ю. Безхутрий, В. Калашник, М. Філон, М. Коцюбинська, С. Богдан, А. Ільків, К. Ленець, Ж. Ляхова, М. Мозер, В. Русанівський, І. Светлишева, П. Тимошенко, А. Шаповалова та ін. Психологізм творчості вивчали представники давньої психоаналітичної студії С. Балея «З психології творчості Шевченка» [1] (В. Пахаренко, Л. Плющ, Л. Новиченко, Є. Нахлік, І. Дзюба, О. Забужко, Г. Грабович). Вивченню власне мови творів Т. Шевченка присвячено монографії В. Ільїна, П. Петрової, В. Русанівського. Фраземіку в текстах Т. Шевченка і крилаті та афористичні вислови поета досліджували М. Коломієць, С. Єрмоленко, Л. Добржанська та ін. Фонетичні, орфоепічні й ритмічні особливості мови Т. Шевченка були в центрі уваги таких мовознавців, як О. Синявський, А. Колодяжний, О. Клименко, Н. Чамата, В. Склярєнко та ін. Морфологічні і словотвірні особливості Шевченкових текстів вивчали менш активно. Це публікації П. Тимошенка, Б. Кобилянського, К. Ленець та ін. Специфіку синтаксичної організації (і експресивний синтаксис) Шевченкових творів аналізували Т. Зайцева, В. Ільїн, В. Моренець та ін. Змістовне дослідження генія Шевченка [1–23] є прикладом важливості його світоглядної позиції у світі мистецтва, науки та педагогіки.

Метою статті є висвітлення глибини біблійних канонів, що лягли в основу світоглядного бачення творчості Тараса Шевченка та висвітлюють норми соціальної просвіти молоді.

Завдання – виявити ключові позиції соціального впливу на молодь з метою просвіти та духовного виховання.

Методами дослідження, що лягли в основу статті, стали системний та теоретичний (аналіз та синтез результатів досліджень з цього питання).

Результати дослідження. Дослідження соціальних політик, прихованих у творчості Тараса Шевченка, є цариною відкриттів. Аналіз творів показує, що питання соціального благополуччя є наскрізним у творчості Т. Шевченка. Питання сирітства, які мають чітке розмежування у творах, демонструють не лише соціальний занепад, а й духовне зубожіння народу. Розглянемо приклади соціального сирітства, які поет демонструє на прикладах обездолених дітей України: *образ неоплаканої сироти-козака, що загинув на чужині («Причинна»); образ дівчини-сироти, що чекає коханого («Причинна», «На вічну пам'ять Котляревському»); духовне сирітство («Тополя», «Катерина»); сирітство ліричного «я» («На вічну пам'ять Котляревському»); сирітство автора («На вічну пам'ять Котляревському», «До Основ'яненка»); узагальнений образ сироти, який залежить від думки оточення («На вічну пам'ять Котляревському»)* або якому «тяжко, важко

в світі жити сироті без роду.., хоч з гори та в воду» («Думка»), або якому «сонце світить (Світить, та не гріє)» («Катерина»); образ покритки-сироти при живих батьках, образ батьків-сиріт, що відцуралися доньки-покритки («Катерина»); узагальнений образ духовного сирітства українського народу після втрати І.П. Котляревського («На вічну пам'ять Котляревському»); метафоричний образ дум-сиріт («Думи мої, думи мої»); образ сироти-кобзаря («Перебендя», «Катерина»); образ злиденного сироти-байстряти («Катерина»); образ сироти-собаки, що живе в неволі, життя якої краще, ніж у байстряти («Катерина»); образ України як невтішної жебрачки-сироти, яка «понад Дніпром плаче» («До Основ'яненка»).

У поетичних творах Т. Шевченка приховано значно глибший сенс сирітства, ніж це помітно на перший погляд. Апелювання автора до біблійних мотивів та глибини духовних цінностей показує, що дотримання принципів чоловічої влади (законодавчої, судової, виконавчої) та жіночого начала (духовного, соціального, родинного) можна зберегти економічне процвітання та отримати вічну благодать. Накладання двох трикутників влади формує пентаграму. Перші відомості про пентаграму сягають IV тис. до н. е. і відносяться до шумерського міста Урук, що дозволяє зробити припущення, що цей символ був відомий і нашим предкам – прадавнім оріям [21].

З часом ці символи втратили свою знаковість у свідомості людства, що призвело до занепаду глибинних уявлень, а відповідно, і духовного зубожіння.

Якщо врахувати, що Нава – це минуле – вода; Права – це минуле – повітря; Нава – це майбутнє – земля; Права – це майбутнє – вогонь, то на пентаграмі це матиме такий вигляд [21].

З цих пектаграм видно, що вплив поклоніння перед жіночим началом був властивий не лише християнам, а й язичникам, та так званим «єретикам», яких знищувала католицька церква.

У поезії Т. Шевченка [24; 25; 26] поклоніння Воді, Землі, вплив сили Повітря та сакральне очищення Вогнем прослідковується майже у кожному творі («Тризна. Посвята», «Сова», «Дівичії ночі», «Єретик», «Великий льох», «Наймичка», «І мертвим, і живим, і ненародженим...», «Заповіт», «Думка» та ін.) [25], як і причинно-наслідкові зв'язки у долі людини. Варто зазначити, що в процесі

Рис. 1. Символ чоловічого впливу

Рис. 2. Символ жіночого впливу

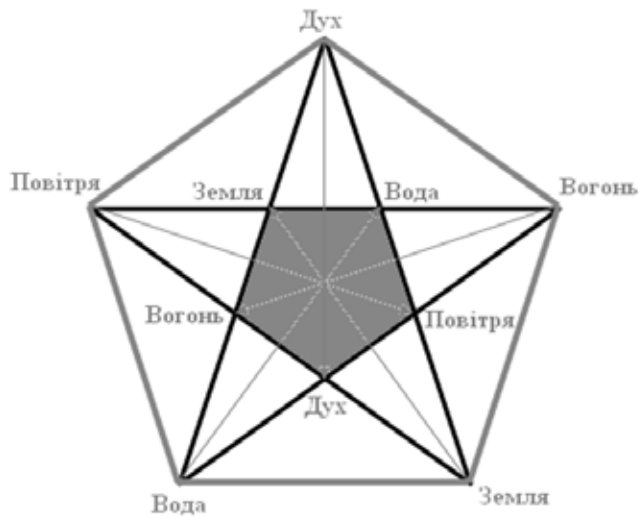

Рис. 3. Пентаграма 1 [21]

Рис. 4. Пентаграма [21]

становлення християнства значна частина цінностей була видозмінена, що породило низку соціальних викликів, зокрема і духовне зuboжіння, що можна назвати сирітством. Звернення до пентаграми в колі, яке розділяє життя на Наву, Праву, Яву, дозволяє побачити символ людини та принципи духовного розвитку. Звернення у творчості до Божественних законів демонструє глибину розвідок Т. Шевченка у питаннях добробуту населення.

На відміну від наукових праць, письменник описує не лише додаткові факти, які не підлягають цензурі наукових відкриттів, а й містить глибину вірувань та традицій епохи. Науковий погляд учених дозволяє стверджувати, що відчуження, розрив зв'язків між світом батьків і дітей, дефіцит поваги до дитини, її індивідуальності, незахищеність від певних проявів середовища як факт соціального сирітства набув поширення з 50-х років ХХ століття. У науковій літературі використовується термін «соціальний сирота», що пов'язаний з ростом кількості «дітей вулиці». Натомість поет акцентує увагу на духовних причинах: непокорі, прагненню до втілення бажань, відмові від родинних принципів та правил роду як індикаторів поширення сирітства не лише серед дітей, батьків, а й творців

Рис. 5. Структура соціальної єдності

історії України («Великий льох», «Лілея», «Русалка», «Відьма», «Думка», «Катерина», «Н. Маркевич», «Лебедин») [25].

Соціально-психологічні дослідження проблеми соціального сирітства висвітлено в працях І. Трубавіної, Ю. Якубова, А. Пономарьова.

Проблемам соціального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, захисту прав та інтересів такої категорії осіб свої роботи присвятили В. Андреев, Н. Болотіна, В. Бурак, Л. Волинець, К. Добромилов, М. Захаров, О. Карпенко, В. Кобелева, Н. Максимова, О. Мачульська, В. Москалюк, А. Нечаєва, Д. Шконов, І. Пеша, П. Пилипенко, Н. Поліс, С. Прилипка, С. Синчук, І. Сирота, Б. Сташків, О. Стремоухов, Є. Тучкова та інші дослідники.

У соціокультурній перспективі соціальне сирітство характеризується послабленням поля соціального контролю з боку базисних соціальних інститутів (сім'ї, школи), порушенням процесу міжособистісної комунікації, обмеженням доступу до необхідних ресурсів та можливостей індивідуального розвитку.

До категорій соціальних сиріт, згідно з дослідженнями вчених (таких як М. Воронцова, Т. Дубровська, В. Макаров, М. Галагузова, Л. Мардахаєв, І. Тернова, Н. Грачова), належать безпритульні, діти вулиць, бездоглядні, відмовні, підопічні, прийомні, діти групи ризику, підкидьки, відібрані. Верні дослідив, що мами, які перебували у стресі, народжують недоношених дітей з вагою нижче середньої зі схильністю до гіперактивності, легкої збудливості, з коліками у ранньому віці. Дитина батьків, які перебували в атмосфері війни, здатна перебувати у реактивному стані у разі відсутніх для цього умов небезпеки. Оскільки в генах лишається пам'ять попередніх поколінь, то відповідно епігенетичні маркери відповідають за те, як особистість реагує на стрес у подальшому житті. Стресові події здатні змінювати чутливість до стресових впливів у наступних поколіннях (Е. Нестлер). Оскільки досвід попередніх поколінь здатний впливати на реакції нащадків, травма батьків стає особистою травмою дитини, а її поведінка відображає емоційні проблеми самої дитини (Д. Сок).

Біблійні мотиви у творчості Т. Шевченка стають основою соціального добробуту та духовного виховання родини, а зовнішні соціальні виклики – основою аскези для вічного життя. Так, під час аналізу поезій можна знайти приховані послання соціального виховання, зокрема: *бажання породжує пристрасть, а плотська любов є вірою пропащих душ, бажання треба обмежувати* («Тарасова ніч», «Тополя», «Катерина»); *людина народжується, щоб служити Богу, щоб знайти себе, не потрібно втрачати віри, а заблукати, значить розпочати пошуки правильного шляху* («Псалми Давидові», «Катерина»); *для батьків їхні діти є джерелом найбільшої радості, дочка – це відображення батька, її чесноти є ознакою правильного виховання батька, діти не мають засмучувати батьків* («Катерина», «Минають дні, минають ночі»); *якщо людина припиняє служити Богу, то стає ніким* («І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»); *не можна змінювати правил,*

створених Богом («Псалми Давидові»); страх – це зникнення у мороці невідомості («1840», «Мар’яна-черниця»); доля визначається при народженні дитини.

В умовах стрімкого розвитку різних сфер життя зазнають трансформацій та змін і ціннісні орієнтири як окремих спільнот, так і окремих людей. У сучасному суспільстві затребуваними є цінності життя і здоров’я людини, сім’ї і батьківства, справедливості і права, свободи і гідності та ін. Особливе значення упродовж тисячоліть людського існування належить цінностям сім’ї та батьківства. Добробут, стабільність, цінності, культура окремої сім’ї визначають рівень розвитку певного суспільства. Щасливе сімейне життя є передумовою здоров’я людини, її самореалізації, досягнення успіху в професійній сфері. І навпаки, сімейні проблеми загрожують порушенням нормальної життєдіяльності людини. Аналіз наукових досліджень учених дозволяє виокремити декілька наукових підходів у визначенні сутності соціального сирітства: *соціально-економічний* (Є. Рибинський, В. Бочарова, М. Лазутова); *психолого-педагогічний* (Н. Іванова, Л. Оліференко), *правовий* (Л. Пірог, С. Бандура); *соціологічний* (Г. Осадча, Є. Проніна – причини дитячої зайнятості та дитячого жебрацтва; С. Стівенсон – специфіка життя вуличних дітей в умовах тіньових громад; Є. Волянська – соціальні детермінанти підліткової агресії).

Українські соціологи (І. Пеша, Л. Волинець, Н. Комарова, Б. Кобзарь, В. Яковенко, О. Балакірєва та ін.) вивчають проблему становища безпритульних дітей як наслідок неблагополуччя в родині. Вчені розглядають соціальні наслідки позбавлення дітей батьківської опіки, а також аналізують взаємини дітей і батьків, місце та роль родини в житті дитини. Т. Шевченко ж у своєму поетичному доробку наводить інший приклад знищення соціального добробуту («Інтродукція», «Титар», «Великий льох», «Свято в Чигирині», «Катерина», «Треті Півні», «Червоний банкет» та ін.) [25]. Автор наводить читача на роздуми, згідно з якими зречення історії краю та норм моралі призводить до наслідків кровопролиття, облоги. Так, у поемі «Гамалія» розкрито питання турецької облоги та зазіхань Візантії. Митець опирається на літературно-історичні джерела Дмитра Бантиша-Каменського, повісті Михайла Чайковського, праць Пилипа Корольова. Поема була написана в Петербурзі та оспівує ліричного героя Гамалія, який визволяє побратимів. Проте між рядків поет описує вплив представників польського шляхетного роду Висоцьких (рід Гамалії XVII–XVIII ст. вважається українсько-старшинським), які об’єдналися з Богданом Хмельницьким та виконували дипломатичні доручення в Туреччині. В Україні польська знать мала великий вплив через опосередкований вплив Німеччини, Росії та шляхом переписування історії:

*«Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя.
А то залізете на небо:
– І ми – не ми, і я – не я!
І все те бачив, і все знаю:*

*Нема ні некла, ані раю,
Немає й бога, тільки я!
Та куций німець узлуватий,
А більш нікого!.. – Добре, брате,
Що ж ти такеє?*

– Нехай скаже
Німець. Ми не знаєм. –
Отак-то ви навчаєтесь
У чужому краю!
Німець скаже: – Ви моголи. –
– Моголи! моголи! –
Золотога Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: – Ви слав'яни.
– Слав'яни! слав'яни!
Славних прадідів великих
Правнуки погані!

І Коллара читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка,
І в слав'янофіли
Так і претесь... І всі мови
Слав'янського люду –
Всі знаєте. А свої
Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголать,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже» [25, с. 285–286].

Ці рядки демонструють скептичне ставлення митця до творення історії України та його прагнення інформувати народ про обмеження, які існують у системі політичної влади на території України.

Психологи та педагоги звертають увагу на вивчення рівня тривожності в дітей, які проживають у неблагополучних родинах, а також сім'ях, в яких батьки заклопотані власною кар'єрою (С. Воскобойникова, Г. Міньковський, В. Оржеховська, М. Алексеева та ін.), тоді як у творчому доробку Т. Шевченка достеменно описано способи збереження родинного добробуту та розквіту державності, зокрема через звернення до природи, віру в Бога, обмеження бажань, повагу до предків, шанування історії та культури краю, збереження вільного непохитного духу свободи.

Висновки. Роль соціального та духовного проповідника Т. Шевченка у системі формування цінностей соціальної взаємодії є об'єктом для розвідок соціальних студій. Більшість поетичних послань містять у собі приховану історію краю та на рівні з Біблією формують неписану історію становлення людства. «Кобзар» Т. Шевченка та Святе Письмо стають духовною скарбницею оселі та потужною зброєю у вихованні молоді, незамінним інструментом у роботі фахівців соціальної сфери. Подальших досліджень у контексті формування принципів збереження ментального благополуччя та духовних цінностей молоді в період воєнних конфліктів заслуговують поезії історичного спрямування.

Список використаних джерел і літератури

1. Балеї С. З психології творчості Шевченка. Черкаси, 2001. С. 55.
2. Барабаш Ю. Людей і господа любить (любов як ментальна й поетична константа творчості Тараса Шевченка). *Слово і Час*. 2007. № 3. С. 3–19. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11377/01-Barabash.pdf?sequence=1>.
3. Безпояско О. Шевченківські традиції в словотворі інтернаціоналізмів. *Культура слова*. 1984. № 26.
4. Ващенко В. Мова Тараса Шевченка. Харків, 1961. 252 с.
5. Дзюба І. Тарас Шевченко. Київ, 2005. С. 200.

6. Добржанська Л. Крилаті Шевченкові вислови. *Українська мова і література в школі*. 1961. № 1.
7. Єременко О. Макросистемність етноконцепту кобзаря у творчості Тараса Шевченка. *Слово і Час*. 2007. № 9. С. 26–34.
8. Єрмоленко С. Неокраєне крило слова (Афористичність Шевченкових висловів). *Урок української*. 2003. № 4.
9. Кобилянський Б. До морфологічної характеристики мови Т. Шевченка як літературної норми. *Українська мова і література в школі*. 1964. № 3.
10. Колодяжний А. Звукова інструментовка поезій Т.Г. Шевченка. *Українська мова і література в школі*. 1965. № 2.
11. Коломієць М. Фразеологічна синоніміка творів Т. Шевченка. *Українська мова і література в школі*. 1992. № 3–4.
12. Конторчук Г. Творчість Тараса Шевченка як об'єкт мовознавчих студій. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11815/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA%202.pdf>.
13. Ленець К.В. «Друже мій єдиний!»: Початкова формула звертання в листах Т. Шевченка. *Культура слова*. Київ, 1989. № 37.
14. Нахлік Є. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики. Львів, 2003. С. 350.
15. Новосельська Н.Т. Поезія Тараса Шевченка як чинник патріотичного виховання молодших школярів (на матеріалах читанок для початкової школи). URL: <http://surl.li/nelfd>.
16. Піддубна Н.В. Вербалізація релігійних почуттів у листах Тараса Шевченка. *Лінгвістичні дослідження* : збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2015. № 39. С. 97–103.
17. Плющ І. «Причинна» і деякі проблеми філософії Шевченка. *Сучасність*. 1979. Ч. 3. С. 12, 17, 18, 19, 23, 27, 29, 10.
18. Русанівський В. У слові – вічність. Мова творів Т.Г. Шевченка. Київ : Наукова думка, 2002. 240 с.
19. Синявський О. Деякі про Шевченкову мову. Спроба в'янути деякі сумнівні моменти Шевченкової вимови. *Україна*. 1925. № 1–2.
20. Смілянська В. Шевченкознавчі розмисли. Київ, 2005. С. 82.
21. Таємниці пентаграми (або звідки взялося ім'я юдейського бога Іегови). 2023, 23 жовтня. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/taemnici-pentagrami-abo-zvidki-vzalosa-ima-udejskogo-boga-iegovi42340>.
22. Тихолоз Б. Апологія розкутого еросу в пізній ліриці Тараса Шевченка та Івана Франка. *Сучасність*. 2005. № 3.
23. Тищенко Т. Освітні ідеї Тараса Григоровича Шевченка. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3502/1/Tyschenko.pdf>.
24. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. Т. 5. Київ, 2003. С. 184.
25. Шевченко Т.Г. Кобзар. / Іл. І.С. Марчука. Київ : Дніпро, 1994 с. 687 с.
26. Шевченко Т.Г. Три літа: Вибране: Поезії. Драми. Повісті. Листування. Київ : Книговид. Центр «Посередник» Ltd, 1994. 413 с.

References

1. Balei, S. (2001). *Z psykholohii tvorchosti Shevchenka [On the psychology of Shevchenko's creativity]*. Cherkasy, 55. [in Ukrainian].
2. Barabash, Yu. (2007). Liudei i hospoda liubyt (liubov yak mentalna y poetychna konstanta tvorchosti Tarasa Shevchenka) [He loves people and God (love as a mental and poetic constant in Taras Shevchenko's creativity)]. *Slovo i Chas – Word and Time*, 3, 3–19 [in Ukrainian].

3. Bezpoiasko, O. (1984). Shevchenkivski tradytsii v slovtvori internatsionalizmiv [Shevchenko's traditions in the word formation of internationalisms]. *Kultura slova – The culture of the word*, 26. [in Ukrainian].
4. Vashchenko, V. (1961). *Mova Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko's speech]*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Dziuba, I. (2005). *Taras Shevchenko [Taras Shevchenko]*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Dobrzhanska, L. (1961). Krylati Shevchenkovi vyslovy [Shevchenko's winged sayings]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 3 [in Ukrainian].
7. Yeremenko, O. (2007). Makrosystemnist etnokontseptu kobzaria u tvorchoosti Tarasa Shevchenka [The macrosystemic nature of the ethnoconcept of the kobzar in the works of Taras Shevchenko]. *Slovo i Chas – Word and Time*, 9, 26–34 [in Ukrainian].
8. Yermolenko, S. (2003). Neokraiane krylo slova (Aforystychnist Shevchenkovykh vysloviv) [The vast wing of the word (Aphoristic nature of Shevchenko's sayings)]. *Urok ukrainskoi – Ukrainian lesson*, 4 [in Ukrainian].
9. Kobylianskyi, B. (1964). Do morfolohichnoi kharakterystyky movy T. Shevchenka yak literaturnoi normy [On the morphological characterization of Shevchenko's language as a literary norm]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 3 [in Ukrainian].
10. Kolodiazhnyi, A. (1965). Zvukova instrumentovka poezii T.H. Shevchenka [Sound instrumentation of Shevchenko's poems]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 2 [in Ukrainian].
11. Kolomiets, M. (1992). Frazeholohichna sinonimika tvoriv T. Shevchenka. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 3–4 [in Ukrainian].
12. Kontorchuk, H. (2010). Tvorchist Tarasa Shevchenka yak ob'iekt movoznavchykh studii [Taras Shevchenko's works as an object of linguistic studies]. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/11815/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B-D%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA%202.pdf> [in Ukrainian].
13. Lenets, K.V. (1989). «Druzhe mii yedynyi!»: Pochatkova formula zvertannia v lystakh T. Shevchenka [“My only friend!”: The initial formula of address in Taras Shevchenko's letters]. *Kultura slova – The culture of the word*, 37 [in Ukrainian].
14. Nakhlik, Ye. (2003). Dolia – Los – Sudba: Shevchenko i polski ta rosiiski romantyky [Fate – Los – Destiny: Shevchenko and the Polish and Russian Romantics]. *Problemy slovianoznavstva – Problems of Slavic Studies*, 350 [in Ukrainian].
15. Novoselska, N.T. (2017). Poeziia Tarasa Shevchenka yak chynnyk patriotychnoho vykhovannia molodshykh shkolariv (na materialakh chytanok dlia pochatkovoii shkoly) [Taras Shevchenko's poetry as a factor in the patriotic education of junior schoolchildren (based on the materials of readings for primary school)]. Retrieved from: <http://surl.li/nelfd> [in Ukrainian].
16. Piddubna, N.V. (2015). Verbalizatsiia relihiinykh pochuttiv u lystakh Tarasa Shevchenka [Verbalization of religious feelings in Taras Shevchenko's letters]. *Linhvistychni doslidzhennia: zbirnyk naukovykh prats KhNPU im. H.S. Skovorody – Linguistic research: Collection of scientific works of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*, 39, 97–103 [in Ukrainian].
17. Pliushch, I. (1979). “Prychynna” i deiaki problemy filosofii Shevchenka [“Causal” and Some Problems of Shevchenko's Philosophy]. *Suchasnist – Modernity*, (3), 12, 17, 18, 19, 23, 27, 29, 10 [in Ukrainian].
18. Rusanivskyi, V. (2002). *U slovi – vichnist. Mova tvoriv T.H. Shevchenka [Eternity is in the word. The language of Taras Shevchenko's works]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
19. Syniavskyi, O. (1925). Deshcho pro Shevchenkovu movu. Sprba vyiasnyty deiaki sumnivni momenty Shevchenkovoii vymovy [Something about Shevchenko's language. An attempt to clarify some questionable aspects of Shevchenko's pronunciation]. *Ukraina – Ukraine*, 1–2 [in Ukrainian].

20. Smilianska, V. (2005). Shevchenkoznavchi rozmysly [Shevchenko Studies Reflections]. Kyiv, 82 [in Ukrainian].
21. Taiemnytsi pentahramy (abo zvidky vzialosia imia yudeiskoho boha Iiehovy) [The mysteries of the pentagram (or the origin of the name of the Jewish god Jehovah)] (n.d.). *firtka.if.ua*. Retrieved from: <https://firtka.if.ua/blog/view/taemnici-pentagrami-abo-zvidki-vzalosa-ima-udejskogo-bo-ga-iegovi42340> [in Ukrainian].
22. Tykholoz, B. (2005). Apolohiia rozkutoho erosu v piznii lirytsi Tarasa Shevchenka ta Ivana Franka [Apology for uninhibited eros in the late lyrics of Taras Shevchenko and Ivan Franko]. *Such-asnist – Modernity*, 3 [in Ukrainian].
23. Tyshchenko, T. Osvitni idei Tarasa Hryhorovycha Shevchenka [Educational ideas of Taras Shevchenko]. *dspace.pnpu.edu.ua*. Retrieved from: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3502/1/Tyschenko.pdf> [in Ukrainian].
24. Shevchenko, T. Zibrannia tvoriv [Collected works]. (Vols 5–6). Kyiv [in Ukrainian].
25. Shevchenko, T. (1994). *Kobzar [Kobzar]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
26. Shevchenko, T. (1994). *Try lita: Vybrane: Poezii. Dramy. Povisti. Lystuvannia [Three Summers: Selected: Poems. Dramas. Stories. Correspondence]*. Kyiv: Knyhovyd. Tsentr «Posrednyk» Ltd. [in Ukrainian].

Shvets V. V.

Candidate of Psychological Sciences, Doctoral Student at the Department of Pedagogy and Educational Management

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

PRINCIPLES OF SOCIAL WORK AND SPIRITUAL EDUCATION IN THE WORKS OF TARAS SHVCHENKO

The article analyzes the study of Taras Shevchenko's works, formulates the assumption that the poet appealed to the ancient knowledge of the unity of the world and defined the role of a person depending on his or her faith. The author studies the appeal to the theme of orphanhood in the works of Taras Shevchenko as a social factor of reduction of the level of social well-being of the population.

The purpose of the article is to reveal the depth of the biblical canon that formed the basis of Taras Shevchenko's worldview and to highlight the norms of social education of young people. The task is to identify the key positions of social influence on young people as an instrument of education and spiritual upbringing. The research methods that formed the basis of the article were systematic and theoretical (analysis and synthesis of research results on this issue).

It is concluded that the role of Taras Shevchenko's social and spiritual preacher in the system of formation of values of social power is an object of research in social sciences. Most of the poetic messages contain the hidden history of the region and, together with the Bible, form an unwritten history of the formation of mankind. Taras Shevchenko's "Kobzar" and the Holy Scriptures become the spiritual treasury of the home and a powerful weapon in the education of young people, an indispensable tool in the work of social workers. The poet's historical poetry deserves further research in connection with the formation of principles of preserving the mental well-being and spiritual values of young people during military conflicts.

Key words: mental health, youth, education, history, social work, spiritual development, well-being.